

Nixon in China

EEN MODERNE KLASSIEKER IN DE KLAS?

Deze keer in Kleioskoop geen film, maar een opera. Het bezoek van Richard Nixon aan China en zijn ontmoeting met Mao is een van de meest besproken onderdelen uit de Koude Oorlog. Halverwege de jaren tachtig bewerken John Adams, Peter Sellars en Alice Goodman de gebeurtenissen tot een opera. *Nixon in China* is geen hapklare brok om in de les een keertje voor te zetten. In samenwerking met de secties ckv/muziek en Engels komt het stuk het best tot zijn recht.

DAAN SCHUIJT

Glenn Cowan is lid van het Amerikaanse tafeltennisteam dat begin 1971 deelneemt aan het eenendertigste wereldkampioenschap in Nagoya in Japan. Hij heeft net een trainingspartijtje tegen een van de Chinese deelnemers gespeeld als Cowan erachter komt dat de teambus al weer terug naar het hotel is. De parkeerplaats van het sportcomplex is helemaal leeg. Alleen de Chinese bus staat er nog. Het is drievoudig wereldkampioen Zhuang Zedong die Cowan gebaart binnen te komen. De paar foto's die er nog zijn, schieten hun rolletjes vol en de volgende dag gaat deze ontmoeting de wereld over. Ook de grote roerganger zelf krijgt de plaatjes onder ogen en direct ziet Mao de diplomatieke mogelijkheden van het Chinese tafeltennis. De ping-pong diplomatie is geboren en nog

geen jaar later landt *The Spirit of '76* op een vliegveld even buiten Beijing en schudden Richard en Pat Nixon de handen met premier Chou.

Het bezoek was al legendarisch op het moment dat het plaatsvond. Westerlingen, laat staan Amerikanen, kregen na 1949 nauwelijks een visum om naar China te reizen. China verkoos het isolement. Maar met de ontspanning tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie in deze fase van de Koude Oorlog, keerde ook Mao zich meer naar buiten. De Amerikanen, nog immer verwickeld in het slepende conflict in Noord-Vietnam, zochten maar wat graag de dialoog met China.

Een hand van JFK

Een jonge conservatoriumstudent uit San Francisco volgt de verrichtingen van Nixon in Chi-

na op de voet. John Adams had interesse in de politiek van huis uit meegekregen. Zijn moeder was actief voor de democraten en toen in 1960 John F. Kennedy op campagne ging, kreeg de kleine John een hand en een bemoedigend woord van JFK. Als Adams zelf voor het eerst mag stemmen, valt zijn keus in 1968 op de democraat Eugene McCarthy die Johnson probeert te verslaan met een programma tegen de Vietnam-oorlog. Net als veel andere progressieve Amerikanen is Adams opgetogen als China de deur naar diplomatieke betrekkingen op een kier zet.

Toch komt het idee voor een opera over het bezoek van Nixon aan China pas in 1983. Het is theaterregisseur Peter Sellars die het voorstel doet. Hoewel pas 25 jaar heeft Sellars al een behoorlijke reputatie van-

wege zijn opvallende, moderne enscenering van klassieke stukken. Na zijn studie aan Harvard verblijft Sellars enige tijd in Japan en China en bij terugkeer in de VS zoekt hij Adams op. Deze heeft dan net *Harmonium* afgerond, een groot koraal en orchestraal werk gebaseerd op

Kissinger ervaart dat tijdens de trip naar China ook. Terwijl de pers de glimlachen, beleefdheden en toespraken registreert, deelt Nixon achter de schermen zijn gevoelens, variërend van opgetogenheid tot wanhoop, met zijn vrouw Pat en zijn minister. Volgens Kissinger ziet Nixon het

de ontwikkeling van de karakters. Enerzijds verleent het ze de heldhaftige statuur die uit de opera moet spreken, terwijl het spreken in verzen tegelijkertijd moet duiden op welbespraaktheid, bedachtzaamheid en intelligentie. Of het nu gaat om publieke toespraken of hoogstpersoonlijke gedachten: de karakters hebben een grote controle over hun woorden, ze drukken zich gemakkelijk uit en maken vaak gebruik van metaforen. Het worden dus nergens de 'bordkartonnen decorstukken' waar Adams vooraf zo bang voor was.

'Voor Nixon persoonlijk was het bezoek een stap in de richting van het verwezenlijken van zijn idealen van vrede en broederschap, ingegoten door zijn Quaker-opvoeding.'

gedichten van Emily Dickson en John Donne. In dit stuk is Adams het voor hem zo kenmerkende minimalisme eigenlijk alweer voorbij. *Harmonium* bevat duidelijke melodelijnen die naar een climax toewerken waarin de klanken van de losse instrumenten als het ware samensmelten. Neo-romantisch, zeggen de kenners, en heel wat anders dan het modern-klassieke waarmee Adams zijn naam vestigde.

Kwetsbaar

Nu is Adams niet meteen laaiend enthousiast als Sellars met Nixon op de proppen komt. 'Watergate' was nog niet zo heel lang geleden en begin jaren tachtig werd het beeld van Nixon vooral gevormd door de genadeloze karikatuur in het televisieprogramma *Saturday Night Live*. Aanvankelijk denkt Adams dan ook dat Sellars een politieke satire wil maken. Dat is echter beslist niet wat Sellars van plan is. Hij baseert zijn idee voor een opera voorname-lijk op de memoires van Kissinger. Daarin komt de privépersoon Nixon als een gevoelige, kwetsbare man naar voren.

bezoek aan China niet louter als een diplomatiek-politieke missie, maar ook als een belangrijk persoonlijk gebaar. Het schudden van de hand van zijn ideologische tegenpool was voor Nixon een belangrijke stap naar het verwezenlijken van hoge idealen van vrede en broederschap die in zijn Quaker-opvoeding zo belangrijk waren.

Het samenballen van een politieke gebeurtenis van historische waarde en de grote persoonlijke emoties van de hoofdrolspelers bij die gebeurtenissen, vormt voor Sellars het uitgangspunt van zijn opera.

Poëtisch libretto

Het laatste duwtje in de rug van Adams komt van dichteres Alice Goodman. Zij stemt toe het libretto (tekstboekje bij de opera) voor haar rekening te nemen. Ook Goodman ziet namelijk als eerste het heroïsche verhaal achter Nixon's bezoek aan China en is niet geïnteresseerd in politieke spotzucht. Adams vraagt Goodman de tekst in verzen te schrijven: een vorm die haar aanspreekt. Het poëtische taalgebruik draagt op twee manieren bij aan

De opera

Uiteindelijk is *Nixon in China* een opera in drie bedrijven en volgt deze het programma dat het presidentiële paar tussen 21 en 28 februari 1972 aflegt. Het eerste bedrijf legt de nadruk op het uiterlijk vertoon van het bezoek. Er is voortdurend pers aanwezig en de hoofdrolspelers, met Nixon voorop, weten dat elke beweging die ze maken en elk woord dat ze zeggen voor het oog van de wereld is. Kenmerkend is de aria die Nixon aan het einde van de eerste scène zingt:

*Achieving a great human dream.
/ We live in an unsettled time. /
Who are our enemies? Who are /
Our friends? The eastern hemis-
phere / Beckoned to us, and we have
flown / East of the sun, west of the
moon / Across an ocean of distrust
/ Filled with the bodies of our lost:
/ The earth's sea of tranquillity. /
It's prime time in the USA / Yes-
terday night. They watch us now;
/ The three main network's colors
glow / Livid through drapes onto
the lawn.*

De tweede scène speelt in de studeerkamer van Mao. Dat is een belangrijk moment voor het bezoek, want het was vooraf niet duidelijk of Mao de gasten wel wilde ontvangen. In de studeerkamer ontspint zich een politiek-filosofische discussie tussen Mao, premier Chou En-Lai, Nixon en Kissinger. Het blijkt dat Mao goed op de hoogte is van de klassieke en de Europese / westerse geschiedenis. Hij stelt in dit opzicht Nixon in zijn schaduw.

Het tweede bedrijf is opgebouwd rondom de beide *first ladies*. De eerste scène laat de rondleiding zien die Pat Nixon door Beijing krijgt. Zij wordt langs fabrieken, scholen en modelwijken geleid. Pat is geraakt door de manier waarop de mensen in dit politieke systeem functioneren. In de eenvoud en armoede ziet zij veel van haar eigen achtergrond terug.

In de tweede scène bezoeken de Nixon's de balletvoorstelling *The Red Detachment of Women* dat door Chiang Ch'ing, Mao's vrouw, gemaakt is. Het ballet gaat over een meisje, Ching Hua, dat probeert te ontsnappen van een brute grootgrondbezitter, Lao Szu. De ontsnappingspoging mislukt en het meisje wordt gevangen genomen en mishandeld. Ching Hua wordt gered door een vrouwenmilisie die tegen Lao Szu in opstand komt. Het stuk staat bol van de socialistische metaforen en Pat is er zo van onder de indruk dat zij deel gaat nemen aan het ballet, niet lang daarna gevolgd door haar man.

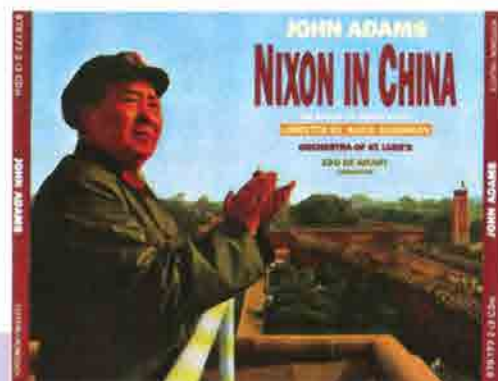
In het laatste bedrijf wordt de hoofdrolspelers eindelijk wat rust en privacy gegund. Op de laatste avond alle karakters terug op het bezoek. Kissinger verlaat het podium om naar het toilet te gaan, Mao en Chiang Ch'in maken een dansje en de Nixons praten nog wat na. Hoewel de scènes in dialoog zijn geschreven, reageren de karakters niet echt op elkaar; van een gesprek is geen sprake. Het zijn eerder de persoonlijke overwegingen en gedachten die nu tot uiting komen. Ieder plaatst de opgedane ervaringen in een persoonlijk kader, waarin de eigen opvoeding, komaf of denkbelden min of meer naar boven komen. Het is premier Chou en-Lai die besluit met:

How much of what we did was good? / Everything we do seems to move beyond / Our remedy. Come, heal this wound. / At this hour nothing can be done. / Just before dawn the birds begin / The warblers who prefer the dark, / The cage-birds answering. To work! / Outside the room the chill of grace / Lies heavy on the morning grass.

In de klas

Nixon in China is geen alledaagse kennismaking met de Koude Oorlog. De meeste leerlingen zullen zich nog nooit in een opera verdiept hebben. Het verdient daarom de voorkeur met de collega's ckv/muziek rond de tafel te gaan zitten om de artistieke onderdelen (de opbouw van de muziek, de instrumenten, verhaallijn, ontwikkeling van de karakters en enscenering) te bespreken. Daarnaast is

het libretto van Alice Goodman volwaardige moderne Engelse poëzie. Het biedt leerlingen de mogelijkheid om - in samenwerking met de collega's Engels - aan hun leesdossier te werken. Voor de geschiedenisles blijft dan het historische aspect over. Behalve de context van de Koude Oorlog en de ping-pong diplomatie komt met name de vaardigheid van standplaatsgebondenheid in deze opera naar voren. De overdenkingen van de hoofdpersonen tonen aan dat een indeling tussen oost en west altijd een nuancering behoeft. Dat is ook de kracht van Sellars, Adams en Goodman: *Nixon in China* is alles behalve een flauwe stereotypering, maar deed een van de recensenten destijds uitroepen: *So that's how it really happened!*

Nixon in China is te bestellen op www.bol.com of www.amazon.com en kost ongeveer € 55,-
Goede websites met achtergrondinformatie:

- www.pbs.org - site van 'The American Experience' - daar zoeken op 'Nixon's China Game'
- De zoekterm **reviews Nixon in China** levert een overstelpende hoeveelheid (on-)bruikbare recensies op van zowel de originele opvoering als meer recentere versies.
- Via www.youtube.com zijn een aantal fragmenten van een paar minuten uit de opera te bekijken.